

ԷՍՏՕՆԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼ

Ձ. ԲԱՆՈՒՂԵԱՆՑԻ

Երբ որ Աստուած ստեղծեց աշխարհ—
Շընչաւորին, անշընչին—
Նա բաժանեց պէս-պէս բարբառ,
Միտք յայտնելու ամենքին:
Բայց այդ լեզուք արտայայտել
Չէին կարող «Երկնայինն»...
Տէրն էր նոցա նըշանակել
Մեր առօրեայ պէտքերին:
Չը գիտէին ստեղծւածները
Մի ձև, մի դարձ ձայներից,
Որ կարենար զգացումները
Պատշաժ յայտնել սըրտերից:
Այդ պահանջը էր հոգեկան
Մի պէտք, բարձր միւսներէց...
Եւ կենդանիք հաւաքւեցան
Խընդրել այդ «բանն» Արարչից:
Դա մի դաշտ էր, դաշտ լայնարձակ
Եղեմական բոյսերով,
Ուր ժողովւեցան և մարդ, սոխակ,
Ջեռուն, գաղան խումբերով:
Եւ բոլորը խոնարհեցին,
Որ աղօթեն առ Աստուած...
Նոքա այդ «բանն» անւանեցին

«Թարգման սըրտին վըշտացած»:
 Յանկարծ օդում հընչեց մի ձայն,
 Օտարօտի մի աղմուկ...
 Ակկորդները թըռան, սլացան...
 Տիրեց ճընշող մի անձուկ...
 Հանդիսականք լուռ ու լալկան
 Ապշած իրար նայեցին.
 Նոքա երբէք նըման մի ձայն
 Ձէին լըսել ոչոքից:
 Դա երգերի սուրբ հրեշտակն էր,
 Որ իջնում էր երկընքից...
 Ամբողջովին նա փայլում էր
 Իր լուսեղէն շըրջանից:
 Ամպի սպիտակ քուլաները
 Պատել էին անմահին՝
 Տանջւած կուրծքը դէմ անելով
 Թշնամու նետին կարկտահար:
 Յանկարծ երգը լըռեց, դադրեց
 Մի խոր, անհուն, մոլթ ձորում...
 Մարեց... չը կայ... կարծես, խեղդւեց
 Զորի խոնաւ լատակում...
 Բայց ո՛չ. ահա՛ էլ լըսեցին
 Դիւթիչ երգի ակկորդներ...
 Սակայն մեղմիկ, հանգիստ հընչեց
 Նա իր վերջին այդ տողեր:
 Ձէին բուռն, առաջւայ պէս
 Այդ հընչիւններն, թըռչելով...
 Նոքա դաշտի մի գետի պէս
 Հոսում էին անվըրդով:
 Ձէին նոքա այլ նմանում
 Կրակոտ, վառւած պատանուն...
 Հանդարտ էին, առանց գոռում,
 Նըման եփւած ծերունուն...
 Զմալլում էին բնութեան շուքով,

Տէրին սաղմոս երգելով...
 Կընդրուկ ծըխում, խոնարհւելով,
 Ճըջմարտութեան անուշով:
 Գեղեցկութեան սուրբ սեղանին
 Դափնիք էին զոհ բերում...
 Սիրոյ սերմը ցանում էին
 Իրանց մշակած արտերում...
 Եւ այդ վերջին Հանգարտ տողեր
 Բուրում էին վսեմ զգացմամբ...
 Կարծես, թէ սիրտն սրբբւած լինէր
 Խելքի սառը քըննութեամբ...
 Քաղցրը մի նինջ էր տարածւել
 Լըսողաց մէջ այդ դաշտին...
 Նոքա չէին դեռ ըստփակել
 Դիւթիչ երգի օրօրից:
 «Սա երանգ է» — հարցնում էին
 Լուռ, աչքերով միմեանց,
 Երբ մեղեդին ոգու վերջին
 Հանգաւ դողդոջ մէջ լերանց...
 Երկար բոլորն, մընջւած այսպէս,
 Նայում էին ամպերին.
 Եւ նա ոսկէ իր թւերը
 Տարածել էր չորս կողմին:
 Եւ լըսում էր ողջ բընութիւն
 Քաղցրահընչիւն հրեշտակին...
 Անսովոր մի անդորրութիւն
 Պատեց, կարծես, ամենքին...
 Լուռ էր անտառ, լուռ էր գետին
 Եւ լեռնային առուներ...
 Լուռ էր ծովը այն ահագին
 Եւ մարդ, սողուն, թռչուններ...:
 Չարաճըճի արձագանքը
 Միմոսութիւնն իր թողեց...
 Եւ ծառերի խիտ արանքը

Մըտաւ ու լուռ սլըպըզեց:
 Իսկ նա ձայնը իր երկնային
 Հազար ու մի տեսակով
 Սըլացնում էր յանկարծ ուժգին
 Կամ քընքըշացնում մեղմ տօնով:
 Զեռքում ունէր երեքլարեան
 Փըղոսկըրեայ մի քընար...
 Նա խըփում էր մատով վերան,
 Զայներ հանում անդադար....
 Եւ այդ երգը ոլորում էր,
 Յանկարծ ողբում, հեկեկում...
 Սըրտաճըմլիկ թըլպըլտում էր,
 Կարծես, կողսյած վանդակում....
 Նա յուսահատ կամ անցնում էր,
 Կարծես, մէկին փընտռելով...
 Խըռպոտ ձայնով մերթ կանչում էր
 Կորած եարին վայվույով:
 Ամբողջ կեանքը բազմակողման
 Պատկերներով խառնիխուռն
 Նըկարած էր մէջը կենդան
 Զգացմունքներով մեղմ ու բուռն:
 Եւ մանուկը, երիտասարդ,
 Եւ ալեգարդ ծերունին
 Իրանց հայեացք, սիրտ, միտք ու դարդ
 Շընչել էին այդ երգին:
 Երբեմն ձայնը ուրախ, զըլարթ
 Թըռչկոտելով, խայտալով
 Դիմում էր դէպ' հեռւի այն վարդ,
 Որ բուրում էր քաղցր հոտով:
 Եւ այդ երգին ականջ դնելով,
 Կը տեսնէիք մանուկին,
 Որ, թիթեռին հետևելով,
 Քըշում էր իր փայտէ ձին....
 Նորա կայտառ լըլըլոցը

Որ դարձրած էր թիթեռին,
 Հանում կըրծքից խոր հոգւոցը—
 Զեր նայն մառաղ հասակին:
 Դուք զմայլում էք, ուրախանում,
 Անմեղ մանկան նայելով,
 Երբ խընդում է, զըւարճանում
 Թիթեռնիկին փախցնելով:
 Ահա, կարծես, երգը յուզւեց...
 Հեռու, հեռու սըլացաւ...
 Որոտալից մի «նխ» լըսւեց,
 Լի ցաւերով բիւր, անբաւ:
 Եւ այդ նօտան բարձրանում էր
 Բուռն զգացմամբ սաւառնում...
 Եւ նա քիչ քիչ խըլանում էր,
 Աստեղց, լուսնի աշխարհում:
 Կարծես, թէ նա բողոքում էր,
 Անբաւական նեղ կեանքից,
 «Ազատ ո՞ղ... ո՞ղ... ազատ հովե՛ր
 Եւ մահ անխիղճ ոսոխին...»
 Նա ձրգտում է իդէալին,
 Կարմիր գոյնով նըկարած...
 Նա դիմում է այդ փարոսին
 Ճամբով դըժւար-փուշ բուսած...
 Եւ հրապուրւած, բոլոր ոյժը
 Լարած, ջարդեց կապանքներ...
 Նա չէ կորցրել դեռ իր յոյսը...
 Դեռ չեն սառել երակներ...
 Իսկ թըշնամիք բիւր են թըլով,
 Խանգարում են, չեն թողնում
 Եւ նա վառւած սիրոյ տենդով,
 Իր վէրքերը չէ տեսնում:
 Հըսկայական մեծ քայլերով
 Նա վազում է շընչասպառ,
 Ուր նա ծածկւեց ընդ միշտ, կարծես,

Կախարդելով ողջ բնութիւն... :

*
* *

Այնուհետեւ ամեն մի բոյս,
Ամեն մի թոյլ արարած
Երգել ըսկսեց, երբ մէջ անյոյս
Դրութեան կը լինէր ընկճած....
Այդ երկնային սուրբ պարգեւից
Վերցրին ամենք մի ջոկ ճիւղ...
Հողմը մըտքում շատ պինդ պահեց
Նրա գոռոցը աներկիւղ...
Յըստակ աղբրին խիստ գուր եկաւ
Երգի ուրախ կարկաջիւնն...
Տերեւախիտ կաղնին առաւ
Ոգու շորի մեղմ շըշիւնն....
Բուն յօրինեց մի սըրտառուչ
Ողբ առ անբաղդ իր վիճակն...
Սոխակն սըրբեց փոքրիկ կընդուզ,
Որ ըսկըսէ դալլալիկն....
Միայն ձուկը չէր այն դաշտում
Ոգու երգած ըոպէին...
Խեղճը զըրկւից, մընաց ջըրում,
Որ չը խեղդւէ մէջ օդին:
Իսկ մարդկային խորունկ սիրտը
Լըքցեց «ամբողջ» այդ երգով...
Նա այժմ էլ է երբեմն դարդը
Երգում՝ ոգուն նմանելով...:

Օգոստոս. 1 յունւարի, 1889 թ.

